

Софія ФЕДЖОРА, асист.

ORCID ID: 0009-0007-4991-4769

e-mail: sofia.fedzhora@knu.ua

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СМІХОВА ШЕВЧЕНКІАНА В УКРАЇНСЬКОМУ ГУМОРИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ XIX–XXI СТОЛІТЬ

Вступ. У статті розглянуто трансформацію відомих висловів Тараса Шевченка та алюзії на них як засіб творення комічного в гумористичному дискурсі XIX–XXI ст. Показано, що заміна лексичних компонентів упізнаваних українцями поетичних рядків, їх візуалізація, використання прецедентних образів і символів у нових контекстах викликають різні конотації, які спричиняють комічний ефект. Матеріалом для дослідження стали гумористичні й сатиричні поезії українських авторів XIX–XXI ст.

Методи. У роботі використано описовий і зіставний методи, а також метод контекстуального аналізу.

Результати. З'ясовано, що гумористи здебільшого вдаються до трансформацій прецедентних висловів Тараса Шевченка та алюзій на них на лексико-семантичному та синтаксичному рівнях. Гумористичний ефект найчастіше виникає завдяки конотаціям і накладанню семантичних аналогій у нових контекстах, а також унаслідок заміни окремих слів чи рядків зі збереженням загальної структури й впізнаваності твору-оригіналу.

Висновки. Трансформація прецедентних висловів та алюзії на них з елементами мовної гри є продуктивним засобом творення комічного в українському гумористичному дискурсі XIX–XXI ст. Поетичний доробок Тараса Шевченка й донині залишається актуальним для українців у різних частинах світу, слугуючи водночас джерелом для творення оригінальних гумористичних і сатиричних текстів унаслідок обігрування загальновідомих рядків із поезії Кобзаря, трансформації витворених ним образів та поетичних символів відповідно до нових суспільно-політичних реалій.

Ключові слова: гумористичний дискурс, прецедентний вислів, алюзія, мовні засоби творення комічного, конотація, Тарас Шевченко, українська мова XIX–XXI ст.

Вступ

Упродовж двох століть чимало поетичних творів Тараса Шевченка стали "народними": їх переповідали з уст в уста, часом змінюючи, переосмислюючи чи обігруючи теми, сюжети, героїв, окремі фрагменти відповідно до реалій певного часу. Часто Шевченкові рядки зазнавали пародійних трансформацій унаслідок використання прийомів мовної гри, зокрема "вплітання" у відомі вислови омонімів чи паронімів, звуження/розширення значення окремих слів, що надавало тексту комічної конотації і спричиняло часткову або повну його видозміну. Унаслідок цього виникла ціла серія сміхової шевченкіани.

Як зазначає М. Савчук у передмові до видання "Наш усміхнений батько Тарас", де вміщено гумористичні й сатиричні твори на тему шевченкіани, потужна творчість Кобзаря, його життєвий шлях "стали невичерпним джерелом не лише для літературознавців, видавців, драматургів, художників, але й для письменників-гумористів і сатириків" (Савчук, 2014, с. 4), адже Тарас Шевченко "любив і знав гумор, бо був сином народу, який теж творив і любив дотепне слово та веселу пісню" (Савчук, 2014, с. 3).

Підкреслимо, що сміхову шевченкіану і за життя Поета, і в пізніші роки в Україні й за кордоном творили різні митці, зокрема учасники народно-визвольних змагань періоду УНР, автори гумористично-сатиричних журналів, з-поміж яких вирізнялися зокрема "Зиз" (Львів, 1927–33), "Лис Микита" (Мюнхен, Німеччина, 1948–49; Детройт, США, 1951–85), "Мітла" (Буенос-Айрес, Аргентина, 1948–76), а також інші представники і підрадянської України, і діаспори, і повоєнної політичної еміграції, і незалежної України, що свідчить про тяглість і неперервність спільної / єдиної української сміхової культури та її багатоголосся, що розвивається й донині.

Методи

У статті використано описовий і зіставний методи, а також метод контекстуального аналізу.

Результати

Аналіз матеріалу засвідчив, що творчість Тараса Шевченка (1814–1861) вже понад два століття залишається актуальною для українців і є джерелом для мовних трансформацій, які в нових

контекстах набувають додаткових семантичних відтінків. Автори 19–21 ст. у своїх гумористичних текстах найчастіше обігрують відомі вислови Тараса Шевченка чи вдаються до алюзій на них з метою певних трансформацій на лексико-семантичному та синтаксичному рівнях, а також іноді поєднують це з візуальним компонентом, що витворює єдиний змістовий контекст новотвору.

У словнику-довіднику "Шевченкове слово в мовах світу" (за ред. Л. Гнатюк, Л. Дядечко) зазначено, що існує широкий спектр одиниць, які зараховують до крилатих. До них належать "оформлені як пряма мова цитати, що більшою чи меншою мірою "відриваються" від тексту і не виступають об'єктом безпосереднього наукового аналізу твору письменника, й окремі ремінісценції без зазначення автора, наведені принагідно, й алюзії, коли зв'язок із першоджерелом лише вгадується, і, нарешті, вислови, які справді стали загальнонародним надбанням, увійшли до лексико-фразеологічного складу національної мови" (Гнатюк, Дядечко, 2020, с. 3).

Автори-гумористи використовують і крилаті вислови, і алюзії, елементи мовної гри із застосуванням омонімів, паронимазії, інших засобів пародійних трансформацій, видозмінюючи контекст, стиль чи ідейне наповнення першоджерела. Як вказано в "Літературознавчій енциклопедії", *алюзія* (з лат. *allusio*: *жарт, натяк*) – це "художньо-стилістичний інтертекстуальний прийом використання автором у тексті лаконічного натяку, відсилання до певного літературного джерела, явища культури, історичної події з розрахунку на ерудицію реципієнта, який повинен зрозуміти закодований зміст" (Літературознавча енциклопедія, 2007, Т. 1, с. 57). Часто комічний ефект виникає завдяки взаємодії "текст–алюзія–контекст", коли автор безпосередньо або опосередковано натякає на загальновідоме історико-політичне чи культурно-літературне первинне джерело, накладаючи новостворені конотації на оригінальний текст.

До теми алюзії як лінгвістичного явища у своїх працях зверталися І. Дегтярьова, Н. Кондратенко, Т. Космеда та інші науковці. Так, зокрема, Х. Петрина розглянула алюзії як засіб мовної гри в українських постмодерністських художніх текстах, зазначивши, що алюзійна гра можлива на різних мовних рівнях

(фонологічному, словотвірному, лексико-семантичному, синтаксичному) завдяки фонетичним варіаціям, заміні слів, семантичним аналогіям, синтаксичній суперечливості, що свідчить про універсальність алюзії як засобу текстотворення (Петрина, 2019, с. 52). Гру звуків і слів у поетичній творчості Тараса Шевченка проаналізувала І. Кононенко (Кононенко, 2013–2014, с. 52).

Серед трансформацій, яких зазнали відомі вислови Т. Шевченка, привертають увагу такі:

1) *текстові*: на рівні окремих морфем, слів, фраз чи рядків, що створює новий контекст;

2) *образно-семантичні*: повної чи часткової видозміни зазнають ліричні герої, символи, художні образи, що істотно змінює зміст тексту;

3) *візуально-ілюстративні*: поетичні рядки зазнають додаткової конотації завдяки оригінальним відео- чи фотоілюстраціям, а також унаслідок порівняння створеного Шевченком образу з іншими вигаданими персонажами, реальними істотами чи об'єктами. Такі трансформації не є предметом розгляду в цій статті.

З-поміж об'єктів трансформацій привертають увагу рядки й образи таких творів: "Гайдамаки", "До Основ'яненка", "І мертвим, і живим...", "Кавказ", "Катерина", "Мені тринадцятий минало", "Минають дні, минають ночі", "Причинна", "Садок вишневий коло хати", "Сон (комедія)", "Як умру, то поховайте (Заповіт)" та ін.

Цілком оригінальним є твір В. Самійленка "По Шевченку" (на роковини), де автор наче вплітає цитати з різних поезій Кобзаря у власний текст, зіставляючи Шевченкові образи з реальною картиною життя ХІХ ст., що часто створює яскравий контраст. У такий спосіб В. Самійленко, іронізуючи, висміює показове формальне вшанування пам'яті Поета, що супроводжується пиятикою та лицемірними словами.

Кожна строфа починається поетичними рядками-закликами Т. Шевченка, а завершується описом протилежного "втілення" високих ідеалів: **"Обніміть, брати мої, / Молю вас, благаю!"** – / Люде щирі, попобившись, / Голосно співають. / **"Нехай мати усміхнеться, / Заплакана мати!"** – / Каже піп й за панахиду / Бере більшу плату. / **"І чужому навчайтесь, / Й свого не цурайтесь"**, – / Пан народник так говоре / Й поспіша за море. /

"Схаменіться, будьте люде, / Бо лихо вам буде!" – / Касир каже, як у банку / Гроші всі позбуде. / "Як то тяжко той насущний / Люди заробляють" – / Чиновники двадцятого / Стиха промовляють. / "Тяжко впасти у кайдани, / На чужині жити!" – / Українець каже й їде / У Ташикент служити. / "Буде суд, велика кара / Злочинству лихому!" – / Прокурор се, бачте, править / В суді військовому. / "Не забудем тебе, батьку / Великий Тарасе!" – / Кажем ми й за тим... поминки / Робим в рік по разу!" (Самійленко, 1989, с. 137–138). У такий спосіб автор ніби веде діалог із Т. Шевченком, показуючи, що рядки Кобзаря формально нібито звучать, однак не знаходять відгуку в суспільстві: хоча люди слово Шевченкове знають, ба більше, "голосно співають", проте, як свідчать їхні дії, не виконують закликів Пророка, а нівелюють їх облудними ділами, думаючи лише про власну наживу.

Часто трансформації зазнавали не лише окремі вислови, а й художні образи Т. Шевченка. До прикладу, автори не раз вдавалися до переосмислення образу Катерини, зокрема й шляхом аллюзії. Так, у гуморесці "Ой, "Жигулі" ви, "Жигулі" П. Глазовий реінтерпретує Шевченкові слова, надаючи їм нового виразного звучання, застерігаючи не одружуватися лише заради матеріальних вигод, бо до добра це не доведе: *"Вийшла заміж молодичка / За діда старого, / Бо була нова машина / «Жигулі» у нього. / Вийшла заміж та й сказала: – Заводь мотор, діду. / Я з тобою «Жигулями» / На базар поїду. – / Посідали у машину / Йї двинули щодуху. / Забув старий недотепа / Всі правила руху. / Десь невдало розвернувся / Та торох об дуба! / Лишилася удовою / Його жінка любя / І сумує не від того, / Що старий розбився, / А від того, що з машини / Тільки брухт лишився. / Тепер вона шкутильгає / З двома костілями... / **Кохайтеся, чорнобриві, / Та не з «Жигулями»!**" (Глазовий, 2013, с. 79). Хоч у тексті прямо не згадано імені Катерини, однак завдяки останнім рядкам можна легко впізнати аллюзію на відому поему, а маркована епохою власна назва марки автомобіля набуває яскравої конотації завдяки асоціативному зв'язку з рядками Шевченкової "Катерини": *"Кохайтеся, чорнобриві, / Та не з москалями"* (Шевченко, 2006, с. 23). Прикметно, що нині, в ХХІ ст., ця марка машини аж ніяк не асоціюється із впливовими й багатими людьми, що теж додає комічного ефекту.*

Численні трансформації відомих висловів Т. Шевченка наявні в гуморесках П. Глазового, який робить це різними способами:

- наприклад, "вплітає" перефразовані прецедентні вислови: *"Бо забули, яких батьків / І чиї ми діти"* (Глазовий, 2003, с. 27), що творить алюзію на послання "І мертвим, і живим..." Т. Шевченка *"Чиї сини? яких батьків?"* (Шевченко, 2006, с. 146);

- приєднує відомі Шевченкові рядки до власних: *"І розносить телевізор / Звістку по Україні, / Що баланда / про шаланди / Не умре, не згине. / Ось де, люди, / нині слава, / Слава України!"* (Глазовий, 2003, с. 62). Слова *"Наша дума, наша пісня"* з відомого вірша-послання Шевченка "До Основ'яненка" П. Глазовий змінює на *"Що баланда про шаланду"*, висміюючи зміну цінностей свого часу;

- вводить у текст Шевченкові рядки, а потім вдається до алюзії, надаючи окремим сполукам слів переносного значення: *"Реве та стогне Дніпр широкий, / Сердитий вітер завива..."* – / *Лунають другу сотню років / Прості Тарасові слова. / Тепер в поета молодого, / Буває, знайдеш викрутас / І не второпаси нічого, / Хоч прочитаєш десять раз. / То не новаторства ознаки, / Таке якраз тоді бува, / Коли у голові писакі / Сердитий вітер завива..."* (Глазовий, 1965, с. 33). Використовуючи відомі рядки з поеми "Причинна", гуморист образно описує порожнечу в голові писак-віршошкрябів;

- цитуючи Шевченкові рядки, порушує актуальні проблеми свого часу: *"Читав "Кобзар" Демид Клепало, / В дугу зігнувшись над столом: / – "Мені тринадцятий минало, / Я пас ягнята за селом"...* – / *І захопила кандидата / Оця шевченківська цитата. / Надумав вивчить кандидат, / Як саме пас Тарас ягнят: [...]* *І склав товстенного трактата / "Як саме пас Тарас ягнята". / Проте користі більш-таки / Було б з Демиди-кандидата, / Щоб кинув він писать книжки / І за селом десь пас ягнята"* (Глазовий, 1974, с. 17). Іронізуючи зі "складності" обраної наукової теми Демиди, автор висміює дрібязковість порушеної проблематики в наукових трактатах тогочасних науковців-кандидатів, зокрема в часи існування Радянського Союзу.

Прикметно: вислови Т. Шевченка обігрували не лише автори, що перебували на українських землях, а й ті, що жили за кордоном, у діаспорі. Так, в антології сатири і гумору української діаспори

"Право на сміх" письменники творили власну сміхову "Шевченкіяну". До прикладу, читаємо:

- Яка була улюблена страва Тараса Шевченка?
- Напевне ковбаса!
- Ні, це була МІЗЕРІЯ.
- На якій же підставі так думаєш?
- Писав же ж Шевченко:
- ...Якби взяли
- Усю МІЗЕРІЮ з собою...

(Право на сміх, кн. 2, с. 140).

У цьому фрагменті комічний ефект виникає внаслідок накладання значень омонімів: *мізерія* 'традиційний польський і західноукраїнський салат із огірків у сметані' і *мізерія* 'дуже мала кількість чогось'.

Або інший приклад:

- Про яке канадійське місто згадує Шевченко у своїх творах?
- Про жадне.
- Не знаєш, брате, творів Шевченка. В "Гайдамаках" ("Свято в Чигирині") є виразна згадка про столицю Канади: У темному гаю, в зеленій діброві,
На припоні коні ОТТАВУ скубуть

(Право на сміх, кн. 2, с. 140).

У цьому випадку наявні міжмовні омофони: *Оттава* – 'столиця Канади' й *отава* – 'трава, що відростає на місці скошеної'.

Наявність таких прикладів свідчить, що в українській діаспорі творчість Т. Шевченка теж була джерелом трансформацій із метою творення комічного. Її не цензурували, що дозволяло авторам вільно висловлювати власні погляди і творити гумористично-сатиричну поезію: "Гумор і сатира – як вияв творчої наснаги вільної людини – не можна замкнути в параграфах цензури. На нашій Батьківщині гумор і сатира підпадають під строгу контролю кагебістів від пера, і там вільно посміятися "урядово" тільки з того, на що дозволяє партія. У вільному світі, скрізь, де живуть українці, процвітає в і л ь н и й гумор і сатира, що дозволяє посміятись з власних і чужих хиб, що дозволяє посміятись не раз крізь сльози. Тож будьмо й далі звеличниками і творцями вільного українського гумору, який тепер не має ще доступу до читача в Україні, – але віримо, що прийде той час, що український гумор і сатира з вільного світу матиме

зелене світло для переможного маршу у вільну Україну" (Право на сміх, Кн. 2, с. 233).

Цікавої трансформації зазнали рядки "Борітеся – поборете" із поеми "Кавказ" (Шевченко, 2006, с. 142–144). У гумористично-сатиричному журналі "Зиз" за 1926 р. подано ілюстрацію "Шевченко до наших партій" (рис. 1) із підписом "*Борітеся, поборетесьь!*" (Зиз, 1926, с. 1). Використавши прийом параномазії шляхом додавання до дієслівної форми *поборете* постфікса *-сь*, автор дуже влучно акцентує на тому, що протистояння різних проукраїнських партій (УНДО, Фронда, У.С.Д.П.) може призвести до того, що вони скоро знесиляться й занепадуть, якщо боротимуться самі проти себе.

Іншим прикладом є рядки "*А мати хоче научати, / так **телевізор** не дає*" (рис. 2) (Право на сміх, кн. 1, с. 224). Тут автор у гумористичній манері заміщує оригінальний образ (*соловейка*) із поезії "Садок вишневий коло хати" на інший (*телевізор*), змінюючи в такий спосіб контекст відповідно до реалій власної епохи (1970-х), коли був стрімкий розвиток телебачення.

Рис. 1. М. Бутович, 1926

Рис. 2. Е. Козак (ЕКО).
З новітнього "Кобзаря", 1974

Один із найбільш знакових Шевченкових творів – "Заповіт (Як умру, то поховайте)" – також зазнавав численних гумористично-сатиричних і пародійних трансформацій у різні епохи (Савчук, 2014, с. 101, 104, 110, 184, 195, 226).

Часто видозміни зазнає назва твору, хоч і зберігає натяк на першоджерело: "*Заповіт Хрущова*" (авт. невід., такий іронічний вірш був поширений в 1960-і), "*Заповіт радянського вчителя*" і "*Заповіт радянського учня*" (авт. невід., такі іронічні вірші були поширені на початку 1970-х), "*Заповіт для українців-аргентинців*" (авт. невід.), "*З нового Заповіту*". *Землякам любезним, подекуди*

в Україні та в екзилі суцим" (авт. ПАПАЙ, справжнє прізвище – І. Керницький), *"Заповіт"* (авт. Борис Ревчун).

Автори пародійних творів уже з перших поетичних рядків, які хоч і залишаються досить упізнаваними і містять алюзії на текст-оригінал, вдаються до таких прийомів і трансформацій:

- часткової або повної видозміни окремих рядків *"Як умру, то поховайте, але на могилі / З кольорового металу бюст не ставте, милі"* (Савчук, 2014, с. 226);

- вживання маркованої епохою лексики: *"Послухайте, комуністи, мої милі друзі: / Як умру, то поховайте мене в кукурудзі"* (Савчук, 2014, с. 101);

- згадки в тексті власних назв, актуальних для певного часу *"І в "смирнівці" та в "столічний" / волю утопіте!"* (Ліс Микита, 1982, Ч. 3, с. 2), тут маються на увазі назви брендів алкогольних, зокрема горілчаних, напоїв "Smirnoff" і "Stolichnaya";

- додавання заперечної частки "не", що цілком змінює початок відомих рядків: *"Як умру, то не ховайте / Мене в Аргентині / Там є клімат субтропічний, / А я – в кожушині"* (Ліс Микита, 1979, Ч. 3, с. 2), *"Поховайте, не вставайте, / кайданів не рвіть!"* (Ліс Микита, 1982, Ч. 3, с. 2);

- поширення відомих висловів, здебільшого обставинами місця, часу, способу дії тощо: *"Поховайте мене швидко, не тягніть резину"* (Савчук, 2014, с. 101), *"Як умру, то поховайте / Мене між книжками / І могилу мою вкрийте / Всіма шпательками [...] Як умру, то поховайте / Мене край дороги"* (Савчук, 2014, с. 110), *"Як умру, то поховайте / Мене біля школи / На педрадах не картайте / Мене більш ніколи"* (Савчук, 2014, с. 104), *"Як умру, то поховайте / Подалі від школи / На педраді не згадуйте / Більше вже ніколи"* (Савчук, 2014, с. 105).

Дискусія і висновки

Досліджені гумористично-сатиричні твори українських авторів 19–21 ст. засвідчують, що крилаті вислови Тараса Шевченка, його ідеї, образи, герої слугують потужним джерелом творення й розвитку сміхової шевченкіани вже понад двісті років.

Комічний ефект виникає переважно внаслідок використання прийомів мовної гри із застосуванням омонімів, паронимазії чи інших засобів пародійних трансформацій. Найбільш помітні видозміни відбуваються на лексико-семантичному та

синтаксичному рівнях шляхом семантичного обігрування, заміщення, видозміни (повної/часткової) конкретних слів, рядків, художніх образів чи героїв водночас зі збереженням архітектоніки оригінального твору.

Прикметно, що до переосмислення Шевченкових творів та ідей українські автори зверталися незалежно від історичної доби (національно-визвольні змагання УНР, УРСР, незалежна Україна) чи місця перебування (на українських територіях чи в діаспорі за кордоном). У кожному епоху нові покоління письменників-гумористів та інших митців по-своєму трактували й видозмінювали прецедентні вислови Кобзаря, надаючи їм оригінальної конотації та водночас підкреслюючи зв'язок із першоджерелом. Таким чином, витворювався багатоголосний контекст спільної української сміхової культури.

Нині, в умовах воєнного часу, Шевченкові слова особливо актуальні, як ніколи. З початку нового тисячоліття дедалі більшої ваги в житті суспільства набувають соціальні мережі, де користувачі майже без жодних обмежень мають змогу ділитися власною творчістю та створювати нові меми, візуально-текстові дописи чи коментарі, багато з яких також містять алюзії на твори Тараса Шевченка, тож такий інтернет-контент може бути перспективою для подальших досліджень українського гумористичного дискурсу в цифровому ХХІ столітті.

Список використаних джерел

- Зиз (1926). 15 березня, 1.
- Глазовий, П. (1965). *Коротко і ясно: гуморески*. Рад. письменник.
- Глазовий, П. (1974). *Вибране: байки, гуморески, усмішки*. Дніпро.
- Глазовий, П. (2003). *Архетипи: [Гумор. Сатира]*. МАУП.
- Глазовий, П. (2013). *Сміхологія: видання п'яте, доповнене*. ФОП Стебеляк.
- Гнатюк, Л., Дядечко, Л. (Ред.) (2020). *Шевченкове слово в мовах світу: словник-довідник*. ВПЦ "Київський університет".
- Дегтярьова, І. (2009). *Стилістичний потенціал української постмодерністської прози* [дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук]. Київ.
- Ковалів, Ю. (Уклад.) (2007). *Літературознавча енциклопедія: У двох томах*. Т. 1. ВЦ "Академія".
- Кондратенко, Н. (2012). *Синтаксис українського модерністського і постмодерністського художнього дискурсу: монографія*. Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Кононенко, І. (2013–2014). Гра звуків і слів у поетичній творчості Тараса Шевченка. *Етнос і культура*. № 10–11, 52–60.
- Космеда, Т. (2011). Мовна гра у системі лінгвістичних термінів. *Культура слова*. Вип. 74, 137–141.

Петрина, Х. (2019). Аллюзія як засіб мовної гри в українських постмодерністських художніх текстах. *Закарпатські філологічні студії*, вип. 11 (1), 52–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2019_11%281%29__12

Право на сміх. Антологія сатири і гумору української діаспори. *Кн. перша: Часопис "Лис Микита": сатира, гумор, карикатура. 1948–1985*. Либідь.

Право на сміх. Антологія сатири і гумору української діаспори. *Кн. друга: Гумористика "Мітли" і "Комара/Іжака"*. Либідь.

Савчук, М. (2014). *Наш усміхнений батько Тарас*. Коломия.

Самійленко, В. (1989). *Твори*. Дніпро.

Шевченко, Т. (2006). *Кобзар*. Вид. центр "Просвіта".

References

Dehtyariova, I. (2009). *Stylistic potential of Ukrainian postmodern prose*: thesis for PhD. Kyiv [in Ukrainian].

Hlazovyi, P. (1965). *Briefly and clearly: humorous stories*. Soviet writer [in Ukrainian].

Hlazovyi, P. (1974). *Selected: fables, humorous stories, usmishky (smiles)*. Dnipro [in Ukrainian].

Hlazovyi, P. (2003). *Archetypes: [Humor. Satire]*. MAUP [in Ukrainian].

Hlazovyi, P. (2013). *Humorology: fifth edition, supplemented*. Individual entrepreneur Stebelyak [in Ukrainian].

Hnatiuk, L., Diadechko, L. (Eds.) (2020). *Shevchenko's word in the languages of the world: a dictionary-reference book*. PPC "Kyiv University" [in Ukrainian].

Kondratenko, N. (2012). *Syntax of Ukrainian Modernist and Postmodernist Artistic Discourse: Monograph*. Dmytro Burago Publishing House [in Ukrainian].

Kononenko I. (2013–2014). The Play of Sounds and Words in the Poetic Works of Taras Shevchenko. *Ethnos and Culture*. No. 10–11, 52–60 [in Ukrainian].

Kosmeda, T. (2011). Language game in the system of linguistic terms. *Culture of the Word*. Issue 74, 137–141 [in Ukrainian].

Kovaliv, Yu. (Compiler.) (2007). *Literary Encyclopedia: In Two Volumes*. Vol. 1. Academic Center "Academy" [in Ukrainian].

Petryna, Kh. (2019). Allusion as a Means of Language Play in Ukrainian Postmodernist Literary Texts. *Transcarpathian Philological Studies*, Vol. 11 (1), 52–56 [in Ukrainian]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/trphst_2019_11%281%29__12.

Samiylenko, V. (1989). *Works*. Dnipro [in Ukrainian].

Savchuk, M. (2014). *Our Smiling Father Taras*. Kolomyia [in Ukrainian].

Shevchenko, T. (2006). *Kobzar*. Publ. center "Prosvita" [in Ukrainian].

The Right to Laugh. Anthology of Satire and Humor of the Ukrainian Diaspora. *Book One: The Magazine "Lys Mykyta": Satire, Humor, Caricature. 1948–1985*. Lybid [in Ukrainian].

The Right to Laugh. Anthology of Satire and Humor of the Ukrainian Diaspora. *Book Two: Humoristics of "Broom" and "Mosquito/Hedgehog"*. Lybid [in Ukrainian].

Zyz (1926). March 15, 1 [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 10.04.26

Прорецензовано / Revised: 23.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 26.05.26

Опубліковано / Published: 29.05.26

COMICAL SHEVCHENKIANA
IN UKRAINIAN HUMOROUS DISCOURSE
OF THE 19TH–21ST CENTURIES

Background. *This article examines the transformation of well-known quotations by Taras Shevchenko and allusions to them as a means of creating the comic in the humorous discourse of the 19th–21st centuries. It is demonstrated that the substitution of lexical components in poetic lines recognisable to Ukrainians, their visualisation, and the use of established images and symbols in new contexts evoke various connotations that produce a comic effect. The research material consists mainly of humorous and satirical poetry by Ukrainian authors of the 19th–21st centuries.*

Methods. *The study applies descriptive and comparative methods, as well as a method of contextual analysis.*

Results. *The paper establishes that humourists predominantly tend to transform Taras Shevchenko's well-known expressions and create allusions to them at the lexical-semantic and syntactic levels. The humorous effect mostly arises through connotations and the superimposition of semantic analogies in new contexts, as well as through the substitution of individual words or poetic lines while preserving the overall structure and recognisability of the original work.*

Conclusions. *The transformation of set phrases and allusions to them, combined with elements of wordplay, is a productive means of creating humour in Ukrainian humorous discourse of the 19th–21st centuries. Taras Shevchenko's poetic oeuvre remains relevant to Ukrainians in various parts of the world to this day while also serving as a source for the creation of original humorous and satirical texts through the play on well-known lines from the Kobzar's poetry and the transformation of the images and poetic symbols as a response to new socio-political realities.*

Keywords: *humorous discourse, set phrase, allusion, linguistic means of creating the comic, connotation, Taras Shevchenko, the Ukrainian language of the 19th–21st centuries.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі, чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of the data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.